

Õppemaks lõpetaks tasuta lõunad ülikoolis

Tasuta lõunaid pole olemas – see ameerikalikult lennukas, tõsiasja sedastav aforism peab kindlasti paika ka hariduse kohta. Kes ja kui palju peaks kõrghariduse eest maksuma, seda on Eestis vahelduva innukusega arutatud läbi viimase aastakümneni. Tulemused on seni olnud kesised, sest otsitud on mustvalget lahendust – kõik või mitte midagi.

Haridusseadustiku järgi maksab täna kõrghariduse kinni osalt riik, see tähendab meie kõik maksumaksjatena, ja osalt üliõpilased või nende otsesed toetajad. Üliõpilase poolt vaadates on aga tänane olukord selles mõttes mustvalge, et ühed maksavad oma kõrghariduse ise kinni, teistele on see tasuta.

Riigitellimus ummikus

Selline õppekulude kandmise jaotus on välja kujunenud kahe põhilise mehhanismi koostoimel. Esiteks, riiklik koolitustellimus võimaldab avalikel ülikoolidel ja riigi rakenduskõrgkoolidel avada teatud arvu õppekohti, mida rahastatakse riigi eelarvest. Seejuures jääb neile õigus avada täiendavalt nn riigieelarveväliseid ehk tasulisi õppekohti. Teiseks on meil loodud arvukalt erakõrgkoole, kus praktiliselt kõik õppekulud katavad õppijad ise või nende toetajad.

Üliõpilaste arv on Eestis viimase kümne aastaga kasvanud enam kui poolteist korda. Jämedalt hinnates on tudengkond suurenenud eranditult erakapitali kõrgharidusse kaasamise teel.

Olav Aarna

Tallinna Tehnikaülikooli rektor

Hinnates 1999. aasta õppekuludeks Eesti kõrgkoolides 900 miljonit krooni (riigieelarve katab sellest 648 miljonit krooni), saame üliõpilaskoha keskmiseks maksumuseks umbes 22 000 krooni aastas. Kahjuks on siinkohal võimalik kasutada vaid kaudseid arvestusi, sest ametlik statistika riigieelarvevälistel õppekohtadel üliõpilaste õppekulude kohta puudub.

Võrdstades mõtteliselt kõik õppekohad ja spekulereides abstraktsete keskmistega võime öelda, et täna maksab iga üliõpilane aastas umbes 6000 krooni õppemaksu, ülejäänud 16 000 krooni tasuvad aga maksumaksjad. Loomulikult on õppekoha tegelikud kulud õppekavasti ja kõrgkooliti üsna erinevad.

Kas selline kõrghariduse rahastamise mudel vastab Eesti ühiskonna ootustele ning arusaamadele sotsiaalsest õiglusest, hariduse kättesaadavusest ja kõrgharidusega inimeste osast ühiskonnas?

Minu hinnangul on kõrghariduse rahastamine sel viisil Eestis jõudnud või jõudmas ummikusse. Põhjus on selles, et riigi koolitustellimus kui nõukogudeaegse vastuvõtukvootide (*numerus*

clausus) süsteemi edasiarendus on realseerunud vaid osaliselt. Eelkõige väljendub see riigi ja avaliku ülikooli vahelise lepingulise suhtena. Igasugustest lepingulistest kohustustest on aga vaba riigieelarvelisel õppekohal "istuv" üliõpilane. Selle kohustuse täitmine nn sundsuunamisega või muul lähedasel viisil on poliitiliselt väga ebapopulaarne idee.

Õppemaks oleks õiglane

Samuti ei ole selge, kust tekib teadmine, kui palju ja milliste õppesuundade ja erialade ning astmete lõpetajaid riik tellima peaks. Enamgi veel, kuna tänapäeva maailmale on iseloomulik üldise määramatuse kasv ja tööturu pikaajalisi muutusi on raske ennustada, muutub sellise tellimuse piiritlemine üha kahtlasema väärtusega tegevuseks. Täiesti lahtiseks jääb ka küsimus, kas suurte pingutustega täidetud riigitellimus annab ühiskonnale oodatud asjatundjaid just seal, kus neid kõige enam vajatakse.

Ühe võimalusena muuta kõrghariduse rahastamise põhimõtteid on välja pakutud idee teha mõnede täna populaarsete ja tulevase kutsetegevuse mõttes tasuvate erialade (majandus, õigusteadus) õppimine tasuliseks, sõltumata õppeasutuse liigist. Pean seda ideed selle hariduspoliitilise lühinägelikkuse tõttu vastuvõetamatuks.

Kui lähtuda arusaamast, et haridus on nii individuaalne kui ühiskondlik hüve, on loomulik, et sellega seotud ku-

lutuste koormat jagatakse mitte ainult abstraktsete keskmiste mõttes, vaid ka tegelikult. See tähendaks, et kõrghariduse vallas seadustataks õppemaks kui oletatav ühiskondlik kokkulepe, mille järgi üliõpilane, sõltumata kõrgkooli tüübist ja õppekavast, võtab näiteks veerandi või kolmandiku keskmistest õppekuludest enda kanda. Ülejäänud osa kuludest kataksid aga maksumaksjad seaduses sätestatud, aga praegu veel sätestamata viisil.

Nii jaotuksid kõrghariduse omandamise kulud ühiskonnas õiglasemalt ja üliõpilased tunneksid suuremat vastutust oma haridusvalikute ning tegevuse tulemuse eest.

Kindlasti tuleb pakutud idee teostamiseks oluliselt laiendada ja paindliku maks muuta õppelaenusüsteemi, samuti rakendada nii riiklikke kui erastipendiume akadeemiliselt eriti võimekate üliõpilaste toetamiseks.

Üldise õppemaksu kehtestamine Eesti kõrgkoolides ei tähendaks mingil juhul konkursi kaotamist ja üliõpilaste piiranguteta vastuvõtmist

Tasuline õpe tõstis tudengite arvu

Eesti 37 kõrgkoolis õpib ligi 41 000 üliõpilast, kümne aasta eest oli üliõpilasi 26 000.

Erakõrgkoole on 19, neis õpib ligi 11 000 üliõpilast.

Tasulistel kohtadel õpib ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides 5500 üliõpilast